

45 EPISTOLA XXXI.

AD HUGONEM COMITEM CAMPANIE (117), MILITEM
TEMPLI FACTUM.

*Hugoni gratulatur ob susceptam militiam sacram; et
beneficiorum memoriam promittit.*

Si causa Dei factus es ex comite miles, et pauper ex divite, in hoc profecto tibi ut justum est, gratulamur, et in te Deum glorificamus, scientes quia hæc est mutatio dexteræ Excelsi. Cæterum quod tua jucunda præsentia nobis ita nescio quo Dei est subtracta iudicio, ut ne interdum quidem videre te valeamus, sine quo nunquam, si fieri posset, esse vellemus, æquanimiter, fateor, non portamus. Quid enim? possumusne oblivisci antiqui amoris, et beneficiorum quæ domui nostræ tam largiter con-

(117) Scripta anno Christi 1125. Hugo, Theobaldi III, Campaniæ comitis filius, erga ecclesias, maxime Arremarensem et Molismensem, munificentissimus, primo quidem Barrensis ad Albam comes, deinde vero Trecensis post decessum Odonis fratris. Ipso auctore factum est, ut extincto post illam unionem Trecensis et Barrensis comitatum nomine, successores Campaniæ comites nuncuparentur, cum antea hoc nomen Barrensis æque ac Trecensis singularim usurparent, ut notavit Franciscus Chiffletius in sua Diatriba de illustri genere sancti Bernardi. Ad eundem spectat Ivonis Carnotensis epistola 245, cujus argumentum ex ipso limine accipimus his verbis: « Audivimus et cognovimus, quod Hierosolymam profecturus militiæ Christi te ipsum devovisti, illam evangelicam arrepturus militiam, quam cum decem millibus secure pugnatur adversum eum, qui cum viginti millibus adversum nos pugnatur occurrit. » Et infra: « Duxisti uxorem, » etc. Demumque ita concludit: « Oportet ergo ut in hoc proposito tibi provideas, quatenus ita novissima vota impleas, ut statuta naturalia et legitima non frangas. » Horstius suspicatur Ivonem eo loci revocare Hugonem a militia Templi proposita lege vinculi conjugalitatis. At eum teste Guillelmo Tyrio, de Bello sacro lib. 11, cap. 13, cui astipulantur universi, Ordo Templariorum anno duntaxat 1118 sumpserit exordium; Ivo autem anno 1115 certo calculo desiderat, consequens est eum intelligendum esse vel de militia Hospitalium, quam Hugo Hierosolymis profiteri statuisset; vel de spirituali et evangelica seu temporaria quadam continencia, quam in secundæ peregrinationis ad loca sacra intervallo servare deberet. Ter siquidem ipsum Hierosolymam iter aggressum esse constat, ut recte probat idem qui supra Chiffletius. Primo quidem anno 1113, iterum circa annum 1121, postmodum vero quando Templariorum militiæ sese addidit, quod anno 1125 diserte collocat Albericus in Chronico. « Eo postremum discessurus, » (si fides habenda Petro Pithæo, inquit Chiffletius) comitatum suum Theobaldo fratris sui Stephani filio vendidit, Odonem filium exheredavit, et quam secundam uxorem duxerat (Constantia Philippi I Galliarum regis filia ob consanguinitatem dimissa, anno scilicet 1104) gravidam reliquit, obiitque in partibus transmarinis die mensis junii decima quarta, quamvis in Necrologio Sancti-Claudii obiisse dicatur undecimo kalendas julias. Ita fere ille. Porro Hugonem istum alium esse ab Hugone militiæ Templi magistro, cui Bernardus direxit Exhortationem ad Milites Templi, colligitur ex Guillelmo Tyrio, de Bello sacro; lib. 12, cap. 7 apud quem hic « de Paganis » cognominatur, et successorem videtur habuisse Robertum, quantum ex eodem auctore, lib. 17, cap. 1, conjicere licet.

(118) Nimirum ipse Hugo Bernardo fratribusque concesserat locum ipsum Claræ-Vallis cum suis

tulisti (118)? Utinam ipse pro cujus amore fecisti, in æternum non obliviscatur Deus! Nam nos, quantum in nobis est, minime prorsus ingrati, memoriam abundantiæ suavitate tuæ mente retinemus, et, si liceret, opere monstrarem. O quam libenti animo et corpori tuo pariter et animæ providissemus, si datum fuisset, ut simul fuisset! Quod quia non est, restat ut quem præsentem habere non possumus, pro absente semper oremus.

EPISTOLA XXXII (119).

AD ABBATEM SANCTI-NICASII REMENSIS.

Abbatem ob discessum et transitum Drogonis monachi ad aliud monasterium, consolatur, et ad patientiam hortatur.

1. Quanto affectu tibi condeleam, scit ille qui appendicibus, ut merito Fundatoris nomine censi debeat. Quod cum hactenus paucis innotuerit, lubet hic ipsam describere chartam donationis, quam sæpe laudato Chiffletio, qui eam primus in sua Diatriba divulgavit, ex autographo Claræ-Vallensi acceptam referre debemus:

In nomine sanctæ et individue Trinitatis incipit charta comitis Hugonis. Notum sit omnibus presentibus et futuris, quod ego comes Trecensis de Deo et beatæ Mariæ et fratribus Clara-Vallis, locum ipsum qui vocatur Clara-Vallis, cum pertinentiis, agris, pratis, vineis, silvis et aquis, nihil omnino mihi aut hæredibus meis retinens. Unde testes Acardus Remensis, et Petrus, et Robertus Aurelianensis, milites mei, sciendum quod Gaufridus Felonia dat pasturas suas in finagio de Juwencourt, tam in bosco quam in plano, omni tempore: et si aliquod damnum intulerint animalia ditorum fratrum, solum capitale restituatur sine emenda. Hæc autem omnia dedi in presentia supradictorum testium. Sciendum quoque est, quod dominus Jobertus de Firmitate, cognomine Rufus, et dominus Rainaudus de Perceris dederunt eisdem fratribus pasturam et usuarium per totam terram suam, et præcipue in aquis, silvis, pratis, in finagio de Perceris. Hujus rei testes sunt Acardus Remensis, et Robertus milites mei. Item sciendum quoque est, quod ego Hugo comes Trecensis laudo et concedo eisdem fratribus libere et quiete possidere terram et silvam de Aretela. Has donationes confirmamus ego Josecrannus Lingonensis episcopus, et ego Hugo comes Trecensis de sigillo et annulo meo.

Quod spectat ad annum fundationis, qui non exprimitur in his tabulis, idem auctor Sancti Mariani Autissiodorensis Chronographum secutus, refert ad annum Christi 1114, mense Junio. Et quidem de mense conveniunt omnes: quoad annum vero, cum tam externa, quam domestica instrumenta refragari videantur, inter alia vero Exordium Cisterciense, dist. 2, cap. 1, tabella sancti Bernardi tumulo appendicis, quæ disertis verbis annum 1115 exprimit; receptæ jamdudum sententiæ adhærere satius videtur, cum alioqui vix Bernardus professionem emisisset mense Junio anni 1114, et Hugo ipse, qui locum concessit, adhuc in Oriente versaretur. Clara-Vallis itaque primo quidem ab Hugone Campaniæ comite fundata, postea vero, anno 1135, in amphiorum locum translata, opitulante Theobaldo ipsius successore, nova fabrica donata est; unde primi fundatoris nomen obtinuit apud aliquos translationem cum fundatione confundentes, ut bene monet Manricus in Annalibus, ad annum 1115, cap. 1.

(119) Scripta circa annum 1120. Drogo (cujus occasione scripta est tum epistola 33 et epistola 34), videtur non perseverasse in ordine Cisterciensi, sed abbatis sui Joranni (ad quem hæc epistola importunis tandem querelis ante professionem fuisse

nostros omnium dolores in corpore suo tulit. Quam libenter tibi, si scirem, consulere; si possem, succurrere: tam efficaciter ipse mihi qui omnia scit, et omnia potest, in cunctis meis necessitatibus consulat et succurrat. Si frater Drogo de sua discessionem me consulisset, absit ut consentirem: si post discessionem ad nos divertisset, absit ut susciperem. Denique, quod solum potui, ad abbatem qui eum suscepit, nostras mox, sicut scis, pro eo litteras (120) misi. Et nunc super hoc quid tibi ultra possum facere, pater? Jam vero quantum ad te pertinet, optime mecum novit Sanctitas tua, perfectos solere viros non solum in spe, sed et in tribulationibus gloriari, consolante eos Scriptura, et sic loquente: *Vasa figuli probat fornax, et homines justos tentatio* (Eccli. xxvii, 6). *Juxta est Dominus his qui tribulationibus oportet nos introire in regnum cælorum* (Act. xiv, 21); et, *Omnes qui pie volunt vivere in Christo, persecutionem patiuntur* (II Tim. iii, 12). Nec idcirco tamen immerito his quos in anxietate positos videmus, amicis nostris compatimur; quibus utique dum exitum ignoramus, defectum metuimus: quoniam quidem sicut sanctis et electis tribulatio operatur patientiam, patientiam probationem probatio spem, spes autem non confundit (Rom. v, 3-5); sic damnandis et reprobis tribulatio parit e contrario pusillanimitatem, pusillanimitas perturbationem, perturbationis desperationem, et illa interimit.

2. Ne ergo hæc te tam horrenda (quod Deus avertat) demergat tempestas aquæ, ne hujus tam tremendæ abyssus absorbeat profundum, neve urgeat super te tam inexplebilis puteus os suum: sollicite studeat humilis prudentia tua non vinci a malo, sed vincere in bono malum. Vincas autem, spem tuam in Deo fortiter figendo, et rei finem longanimitate expectando. Et si quidem ille resipuerit, sive ob tui timorem, sive ob suum laborem; bene: sin autem, bonum est tibi humiliari sub potenti manu Dei, et nequaquam velle resistere supernæ dispositioni; quia 46 si ex Deo est, non poterit dissolvi, Conan-

revocatus; isque idem ipse videtur, qui expulsis sanctimonialibus e monasterio Sancti-Joannis Laudunensis, monachorum coetum illuc adduxit, quibus ex Priore Sancti-Nicasii Remensis in primum abbatem præfectus est anno 1128, ut dicitur infra ad epistolam 48. Postmodum vero cardinalis et episcopus Ostiensis creatus est ab Innocentio II, anno 1136 (ut probat noster Acherius in suis ad Guibertum notis), non vero 1133, ut habet Ciaconius; vel 1134, ut censet Ughellus in Italia sacra. Gesta Drogonis percurrit Hermannus, de Miraculis, lib. iii, cap. 22; et auctor Appendicis ad Sigibertum, ad annum 1128, qui eum e vita migrasse asserit anno 1138, his verbis: « Obiit Drogo bonæ memoriæ Ostiensis episcopus, vir religione ac sapientia clarus. » Et Necrologium Sancti-Joannis Laudunensis: « Decimo quarto kalendas januarii obiit Drogo Ostiensis episcopus et cardinalis, primus abbas nostræ congregationis, et Mathildis soror ejus. » Scripsit sermonem de Passione Domini, qui exstat in Bibliotheca Patrum. Soliloquia quoque edidisse notatur in Bibliotheca Belgica manuscripta. Porro quod spectat ad Joran-

PATROL. CLXXXII.

dum est potius tibi, tuæ licet justæ indignationis stimulos illa reprimere sententia, quam quidam sanctorum in simili fertur causa protulisse. Siquidem instigantibus eum quibusdam fratribus atque increpantibus, cur suum in sui injuriam ab alia susceptum Ecclesia fugitivum non requireret: « Nequaquam, » inquit, « Ubicumque enim est, si bonus est, meus est. »

3. Fraudulenter tibi et non fideliter consulo, si idipsum a meipso non exigo. Nam, cum unus noster non solum religione professus, sed et carne propinquus (121), Cluniaci me invito et susceptus sit, et detineatur; doleo quidem, sed sileo, orans et pro illis ut velint ablatum reddere, et pro illo ut velit sponte redire: sin vero, servans ei vindictam qui facturus est iudicium injuriam patientibus, et arguere habet in æquitate pro mansuetis terræ. Fratrem Hugonem de Lausanna ore tuo, et nostro spiritu commonemus non omni spiritui credere, et ne cito moveatur certa pro incertis deserere, sciens diabolus soli semper perseverantiam insidiari, quam solam virtutum novit coronari: tutiusque esse in ea vocatione qua vocatus est, simpliciter perseverare, quam sub specie quasi melioris boni, id quidem quod jam cœpit, dimittere, nec ad id quod præsumit, fortassis sufficere.

EPISTOLA XXXIII (122).

AD HUGONEM PONTINIACENSEM ABBATEM.

Planius mentem suam perscribit de susceptione Drogonis, et omnem a se sinistram suspicionem depellit.

Dilectissimo suo domno HUGONI abbati, frater BERNARDUS de Clara-Valle, idem quod sibi.

1. In nostri prioribus litteris (123) aut ego, quantum ex vestris perpenditur, minus aperte scripsi quod volui; aut vos aliter illas intellexistis quam debuistis. Siquidem quæ vobis de monachi illius susceptione eventura denuntiavi, veraciter ita timui, et adhuc timeo, ut scripsi. Non tamen ad hoc illa vobis prædicere studui, quo vel suaderem, vel consulerem; vel certe ut scriptis, censerem illum de-

num abbatem, quantum eo regente asceterium Nicasianum floruerit, probant viri insignes, qui ex eo ad regularem disciplinam longe lateque propagandam prodire. Nam præter Drogonem istum, Gaufridus apud Sanctum-Theodericum prope Remos, ac post eum Guillelmus in abbate assumptus est; Simon apud Sanctum Nicolaum de Bosco in diocesi Laudunensi, ad quem epistolæ 83 et 84; Arnulfus apud Gemblacum, ut testatur Auctarium Gemblacense. Ipse vero Jorannus solitudinis studio accensus, Ordinem Carthusianum in cœnobio Montis-Dei amplexus est anno 1138, ubi se tam præclare gessit. ut in cardinalium numerum ab Innocentio II sit cooptatus. Cæterum cum hæc epistola scripta sit Roberto sancti Bernardi consanguineo nondum sibi restituto, ut sanctus Doctor hic asserit, ad annum circiter 1120 referenda est.

(120) Priorsistæ litteræ exciderunt, ut patet ex epistola sequente, in qua earum quædam verba referuntur.

(121) Robertus ad quem epistola 1.

(122) Scripta circa annum 1120.

(123) Exciderunt hæc litteræ.

bere reddi: quippe qui ipsius jamdudum ferventissimum desiderium novi, et ei potius, quod nunc illud adimpleverit, deo congratulari. Sed cum a familiarissimo nobis abbate ejus, et ab archiepiscopo Remensi (124), nostræ litteræ ad requirendum illum vehementer exigentur; ut a me, si fieri posset, omnem depellerem suspicionem, tales, prout scivi, dictare curavi, quibus et ipsis satisfacerem, et vos contra eorumdem imminentes calumnias, vobis illas non tacendo, præmunirem. Hæc me ita in illis litteris sensisse vestram sagacitatem vel ex eo advertere posse credidi, quod in fine illarum posuisse me meminisse, si tamen eo a vobis oculo leeretur, quo a me scriptum fuit. Nam, cum denunciatis malis quæ non immerito vobis metuebam, tandem inferrem, « Quod si hæc omnia pati melius ducitis, quam illum amittere; mea nihil interest, vos videritis: » aut enim ipsa mea verba sunt hæc, aut proprie ipsa: cum itaque hoc in fine dixi, quid aliud vobis quam illa superiora dispensatorie (ut non dicam, simulatorie) a me ita scripta fuisse latenter intinxi?

2. Quod vero scripsistis, me per nuntium eidem monacho de quaerenda, si ad nos divertisset, ipsius absolute privatum insinuasse; veritatem testor, hoc verum non esse. Egone de notissimo mihi monasterio vel jactarem, vel sperarem monachum me posse suscipere, quem nec vos quidem puto sine grandi scandalo posse retinere? Sed esto. Invidebam illum vobis et mihi attrahere gestiens, aliquid de ejus obtinenda absolute machinari me posse sperabam sive 17 fingebam. Sed nunquid credendum fuit, me hoc meum consilium ipsi nuntio, quod utique contra suum monasterium excogitaveram, voluisse patefacere? Sed jam, ne quod de nostra erga vos dilectione hucusque credidistis, falso vos credidisse inveniatis; pro vestra (ut video) causa, non saltem æque ut pro mea, imo multo amplius laborandum est mihi, et hoc non quomodo hucusque solebam, ut videlicet nostra unanimitas fortius solidetur, sed ne penitus dissolvatur. Quid dicam vobis? Ego certe nec vobis, nec de vobis tale aliquid credere possem, quale vos sola de me suspicione divinastis. De cætero noverit vestra Benignitas, comitem Theobaldum (125) nostras pro Humberto litteras jam recepisse, sed necdum suo mihi rescripto quidquam respondisse. Quid super hoc vobis agendum sit, ipsa vos melius pietas docebit, si pie hominis injuste exulantis miseriam pensare non negligitis.

EPISTOLA XXXIV (126).

AD DROGONEM MONACHUM (127).

Congratulatur Drogoni, quod ad strictiorem observantiam transierit: hortaturque ad perseverantiam.

1. Quam non immerito tui jamdudum non mediocri fueram affectus amore, nunc apparet, dilectis-

(124) Radulfo Viridi.

(125) Theobaldus comes Campaniæ. Vide infra epistolam 37 et sequentes.

(126) Scripta circa annum 1120.

(127) In Colbertino 1410 et in Compendiensi ad

sime Drogo. Et ante quidem totum pulchrum, totum erat amabile quod cernebaris; sed ego nescio quid aliud de te supra id quod videbam aut audiebam ex te, excellentiori dignum veneratione præsenferam. Nunquid forte cælestis Sponsi, cujus nunc arctius castis te amplexibus impressisti, jam tunc vocem audieras dicentis ad pudicissimam turtorem suam animam tuam: *Tota pulchra es, amica mea; tota pulchra, absque eo quod intrinsecus latet?* (Cantic. iv, 7.) Quid fecisti? Quis hoc crederet? Sanctum te ac religiosissimum tota civitas personabat, ita ut nihil tibi addi posse crederetur ex omnibus bonis: et tu velut e sæcularibus unus, monasterium tanquam sæculum deserens, jam attritum Christi sarcina collum novæ rursus observantiæ disciplinæ submittere non erubescis? In te nunc, frater, veram probamus illam esse sententiam, qua dicitur: *Lum consummatus fuerit homo, tunc incipit* (Eccli. xviii, 6). Indicium ergo tuæ consummationis est quod nunc cœpisti; et in quo arbitrararis te non comprehendisse, jam comprehenderas. Nemo quippe perfectus, qui perfectior esse non appetit; et in eo quisque perfectiorem se probat, quo [al. quod] ad majorem tendit perfectionem.

2. Sed ecce, charissime, in cujus invidia mors intravit in orbem terrarum, arcum suum tetendit, et paravit illum: et quia pulsus de corde tuo intus potestatem amisit, foris sæviet quantum poterit. Et, ut apertius loquar, nescis quia Pharisæi scandalizati sunt in hoc verbo quod fecisti? Sed memento non omnium scandalum magnopere esse curandum, juxta responsionem Domini dicentis: *Sinite illos; cæci sunt, et duces cæcorum* (Matth. xv, 14). Melius est enim ut scandalum oriatur, quam veritas relinquatur (GREG. homil. 7 in Ezech.). Memento, qui natus fuerit in ruinam et resurrectionem multorum (Luc. ii, 34); et non mireris, si tu quoque aliis quidem sis odor vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. Si maledictiones intentaverint, si anathematum intorserint spicula, audi Isaac pro te respondentem: *18 Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus; et qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur* (Gen. xxvii, 29). Sed et tu muro inexpugnabili conscientia tuæ circummunitus, de intus responde, et dic: *Si consistant adversum me castra, non timebit cor meum; si exurgat adversum me prælium, in hoc ego sperabo* (Psal. xxvi, 3). Non enim confunderis cum sic loqueris inimicis tuis in porta. Confido autem in Domino, quod si ad primos ictus fortiter steteris, et nec minis eorum cesseris nec blandimentis, cito conteres Satanam sub pedibus tuis: et tunc videbunt recti et lætabuntur, et omnis iniquitas opprobabit os suum.

Hugo-Drogonem, lametsi in contextu epistolæ legatur, Drogo. Nomen est compositum ex vocabulo Hugonis abbatis Pontiniacensis, cui acceptissimus erat Drogo.

EPISTOLA XXXV.

AD MAGISTRUM HUGONEM FARSITUM (128).

Humberti cujusdam causam ei commendat, monetque ut in sententia quadam erronea corrigi non erubescat.

Charissimo fratri et coabbati suo HUGONI, frater BERNARDUS, debitum sincerissimæ dilectionis affectum.

Humbertum istum, injuste, ut aiunt, exhereditatum, cujus nos pro Dei amore apud vestrum Comitem causam tueri suscepimus, de vestras confidentes charitate vestro patrocinio committimus, per vos ut fideliter speramus, terræ principi, cœli Domino cooperante, reconciliandum; patriæ, uxori, filiis, rebus et amicis suis restituendum. Hoc autem satagendo, et egenum de manu peccatoris liberabit, et oppressoris ipsius nihilominus saluti consulitis: nobis quoque vos non mediocriter officiosum exhibebitis; sed et officium implendo pacificorum, vobis inter filios Dei sedem ita excelso collocabitis. De cætero, epistolam illam, quam ad me jam olim scribere Sanctitas vestra dignata est, non me (sicut vos audisse audivi) incendio tradidisse, sed penes me adhuc servare noveritis. Quid enim hoc livoris, imo furoris fuisset, opus utile et laudabile, ubi nihil nisi quod sanæ fidei, quod doctrinæ saluberrimæ, quod ædificationis spiritualis est deprehendi, temerario damnare judicio? excepto, quia inter amicos contra veritatem nulla debet esse metulosa, cum sit periculosa, palpatio, quod hoc me, fateor, movit et movet, quod illam inter nos jam ante habitam de

(128) Scripta anno Christi 1128. Conjeciebam eundem esse Hugonem Farsitum, cujus sententiam impugnat Bernardus in epistola 77, quæ inter tractatus relata est, ad Hugonem Victorinum; quod tamen nolim asserere.

Plures invenio per id tempus Hugones Farsitos. Duos monachos: alterum Lalinacensem, laudatum in libro sexto de Re diplomatica, pag. 585; alterum Sancti-Luciani apud Bellovacos, de quo Necrologium sexto kalendas Aprilis, « Obiit Hugo Farsitus monachus professus. » An qui in Historia Louveti, p. 355? Tertium lego Hugonem Farsitum, canonicum regularem Sancti-Joannis-de-Vineis, laudatum in Necrologio Ecclesiæ Suessionensis. Quartum suggerit Farsitum Abælardus in sermone de S. Joanne Baptista, pag. 967, ubi Norbertum et coepostolum ejus Farsitum memorat, forsitan Hugonem Præmonstrati abbatem, Ordinisque præpositum post Norbertum, cujus primus ac præcipuus discipulus fuit, ad quem epistola 253. Qualis fuerit Hugo Farsitus, insigni discimus harum epistolarum testimonio, in quibus eum Bernardus « charissimum fratrem et coabbatem, antiquum dilectorem et dilectum » appellat, imo et « sanctum » fama et opinione contestante; sed quis tandem fuerit, non ita liquet. Apud doctos familiare nomen, cætera fere ignota. Possevinus in Apparatu affirmat eum fuisse monachum Sancti-Medardi Suessionensis, sed mera, ut puto, conjectura. Ex litteris nostri Hildefonsi Vrayet olim accepimus, Hugonem Farsitum fuisse canonicum regularem Sancti-Joannis-de-Vineis apud Suessiones, ut manifeste probant ejusdem abbatiæ Necrologia, publicæ instrumenta, quibus ipse frequens subscripsisse reperitur. In Calendario cathedralis ecclesiæ sancto Gervasio sacræ hæc de eo habetur memoria

A sacramentis collationem, in principio prædicti opusculi defendere et astruere conati es. In qua utique collatione, si vestræ summæ sententiæ bene meministis, an sensui conveniat [al. con ruat] ecclesiastico, vos videritis. Vestræ autem ingenuæ humilitatis est non erubescere corrigi, si quid aliquando aliter sapuistis. Valet.

EPISTOLA XXXVI (128*)

AD EUNDEM.

Respondet litteris Hugonis, suadetque ut ab impugnanda episcopi jam defuncti sententia desistat.

Dilectissimo suo, et olim, et modo, Dei gratia sancto abbati HUGONI, frater BERNARDUS de Clara-Valle, irreverberatum sinceræ dilectionis affectum.

Ad litteras vestræ dignationis, licet quidem breviores quam cupierim, longiores tamen quam me ruerim, rescribere largius et debui, et volui: sed 49 festinans nuntius non permisit. Ne tamen vacuus omnino recederet, pro tantis, quarum me debitorem agnosco, has tantillas, quas et vix expectavit, velocissime reddidi. Ubi primum breviter ac veraciter insinuo, antiquum nostrum et dilectorem, et dilectum, totis me charitatis visceribus et suscipere ut catholicum, et suscipere [al. venerari] ut sanctum, et amplecti ut charissimum. Siquidem de integritate fidei, credo vestræ confessioni; famæ et opinioni, de sanctitate; de affectu, quem erga vos me habere protestatus sum, propriæ conscientia. Nam, quod illius sententiæ quæ meæ simplicitati merito, ut mihi videbatur,

C « Pridie nonas augusti obiit Hugo Farsitus, canonicus regularis, qui dedit nobis libros suos tam divinæ paginæ quam sæcularis. » Cujus loci abbas fuerit, incertum. Alii apud Castrum-Teodorici præfuisse suspicantur, alii apud Valencenas; forte potius abbatie Sancti-Joannis Carnotensis, cui anno 1131 abbatem nomine Hugonem præpositum lego. Locum utroque innuit epistola 35, abbatiam nempe diu subjectam Theobaldi comitis, quem ipsius Hugonis « Comitem » appellat. Existimo eum, cui directa est præsens epistola, esse illum ad quem Hugo Metellus per id tempus canonicus regularis apud Tullum-Leucorum, epistolam 34 manuscriptam. An Hugo iste in regem abbatie Sancti-Joannis inscripsit « Hugoni Carnotensi magistro venerabili. » apud Carnutes successit Stephano, qui anno 1128, electus patriarcha Jerosolymorum, ad quam epistola 82? Cæterum quam non mediocri litteraturæ fuerit, probat in primis, illa librorum supellex ecclesiæ cathedrali concessa; insuper liber Sacramentorum, cujus meminit Bernardus in epistola 35; in quo libro cum aliquid ad fidei apices non satis accuratum admisisset reprehendatur, facile inducor de eo esse intelligendum Hugonem Victorinum Bernardum consulentem de sententia cujusdam auctoris, aliter quam par esset, de Baptismo sententis, quem ideo suppresso nomine designavit quia suum. Denique præ manibus est liber manuscriptus de Miraculis beatæ Mariæ Suessionensis ab eodem in triginta et unum capita distinctus, in cujus titulo scribitur, « Hugo Farsitus venerabilis memoria. » Hic liber totus editus est in Historia gallica parthenonis Suessionensis, auctore nostro Michaele Germano.

(128*) Scripta anno Christi 1128.

scrupulum movebat, oblitum vos esse fatemini, tam libenter accipio, quam letus compendiosam purissimæ veritatis assertionem in litteris vestris novissimis lego: ita ut me potius sensa vestra non intellixisse, quam vos quidpiam mali sensisse pene crediderim. Deinde modestiæ vestræ fraterna præsumptione consulo, quatenus episcopum sanctum et doctum (129), quem quiete vivere permisistis, mortuum inquietare desinat: ne, dum non valentem pro se respondere reprehenditis, magis hoc ex charitatis inopia, quam veritatis fiducia descendere, totam pro eo respondentem Ecclesiam audiatis. Pro Humberto, sicut rogavi vos, iterum rogo; ut vestrum ei, cum poteritis, nec consilium desit, nec patrocinium. Valete.

EPISTOLA XXXVII.

AD THEOBALDUM COMITEM CAMPANÆ (130).

Miratur se in causa Humberti justa et æqua patenter pati repulsam: monetque intuitu supremi Judicis misero non neget opem et misericordiam.

Laudabili principi THEOBALDO, BERNARDUS eorum qui in Clara-Valle sunt, servorum Dei inutilis servus, sospitatem et pacem.

1. Quod de nostra infirmitate vos audivi fuisse

(129) Fallor si non is est Guillelmus de Campellis, episcopus Catalaunensis, Bernardo charissimus, ex dictis ad epistolam 3: cujus Guillelmi varia Theologiæ opuscula in codice Cheminionensi diocesis Catalaunensis memorantur in libro dicto Panchrysis, in quo multa eorum fragmenta referuntur.

(130) Scripta anno 1128. — Mira et magna Theobaldi encomia passim leguntur apud scriptores ejus ætatis. Anselmus Gemblacensis ad annum 1134: « Theobaldus comes, » inquit, « Blesensis sive Carnotensis, præ cunctis principibus Gallie, magno pondere justitiæ eminent in Francia, religiosus monachis et clericis pius ac familiaris, Ecclesiæ defensor, pauperum adiutor, merentium consolator, in commerciis negotiatorum cautus et discretus, in reis et a recto deviantibus ultor et vindex. « Iisdem omnino eologiis celebratur ab Hugone monacho Autissiodorensi, ad annum 1136. Quod spectat ad justitiæ zelum, ob quem præcipue commendatur ab hoc Anselmo, illustre habes argumentum ex epistola 39 et aliis, ex quibus discimus quam rigide in monachos a principibus fere ubivis toleratos, primus, aut certe inter primos, animadvertit, id quod clericis longe antea interdixerant canones, ut docet ivo Carnotensis episcopus in epistola 247. Idem Theobaldus ab officiis charitatis et misericordiæ ab Ernaldo Bonæ-Vallis abbate mirifice prædicatur in Vita sancti Bernardi, lib. II, cap. 8; item a Gaufrido, lib. IV, cap. 3, quibus adde novam epistolam 416. Unde apparet quantum ex sancti Doctoris familiaritate et documentis profecerit. Obiit sexto idus januarii, anno 1152, sepultusque est, non in monasterio Pontiniacensi, ut vult Jongeliius, et post eum Manricus, ad annum 1114, cap. 2, n. 6, Vincentium Bellovacensem secuti; neque in Claræ-Vallensi, ut Brito Lusitanus; sed in monasterio Latiniacensi Ordinis sancti Benedicti ad Matronam fluvium, cujus fuit advocatus, teste Bernardo epistola 230: quod nimirum hæc abbatia ab Heriberto Campaniæ comite circa annum 990 instaurata fuisset, ubi tumulus ipsius Theobaldi porphyreticus etiamnum visitur. Sepulturæ locum sicut et diem obitus Elinandus monachus in Chronico aperte

sollicitum, non mediocriter gratum habeo. In hoc quippe dum vestram erga me agnosco dignationem, Deum quoque vos diligere non dubito. Quando enim tantillum tantus vel nosse dignaremini, nisi propter Deum? Cum ergo constet quod diligitis Deum, et me propter ipsum; miror quomodo ad unam Dei fiducia præsumptam petitiunculam, nec injnstam, ut puto, nec irrationabilem, a vobis tamen repulsus sum. Si aurum, si argentum, vel quodcumque hujusmodi quæsissem; vere, prout de vobis confido, sine dubio accepissem (131). Sed quid dico, quæsissem? Nam etiam non quærens jam plurima vestræ largitatis beneficia suscepi. Hoc autem unum, quod non mei, sed Dei causa, nec tam mihi, quam vobis a vobis postulavi (132), quid causæ exstitit, quod accipere non merui? Quid enim? ergone judicatis indignum vel mihi ad petendum, vel vobis ad præbendum, ut homini christiano, quantolibet apud vos crimine accusato, postquam se purgavit, faciatis misericordiam? Aut certe, si non creditis quod plene se purgaverit, quia hoc in curia vestra non fecit; ejusdem rursus vos in vestri præsentia recipiatis satisfactionem, et sic consequatur indulgentiam.

indicat: « Anno 1152, » inquit, « moritur comes Campaniæ Theobaldus, sexto idus januarii, et apud Latiniacum sepelitur. Habuit autem filias sex. Prima fuit Maria Burgundiæ ducissa; secunda, Agnes Barri-Ducis comitissa; tertia quædam ducissa in partibus remotis. Hanc postea duxit Guillelmus Goez in diocesi Carnotensi. Quarta, comitissa Mathildis Pertici; quinta, monialis Fontis-Ebraldi; sexta fuit Adela Francorum regina. » His omnibus astipulatur Albericus in Chronico, ad annum 1152, qui et addit Theobaldum quatuor habuisse filios hoc ordine: « Henricum, comitem Trecentem Palatinum, largitate et liberalitate famosum; Theobaldum, comitem Blesensem et Carnoti; Stephanum, comitem de Sancerra; et Guillelmum, archiepiscopum Senonensem, et postea Remensem. « Theobaldi epitaphium, quod Henrici comitis precibus composuit magister Simon, cognomento Capra-Aurea, Sancti-Victoris Parisiensis canonicus, edidit in Diatriba Franciscus Chiffletius, ex manuscripto codice monasterii Charitatis Ordinis Cisterciensis, dignum certe quod in honorem tanti principis hic transcribatur:

Transiit ille comes Theobaldus, clarus ubique, Ecclesiæ matris filius, imo pater.

Magnus honore, potens armis, spectabilis ortu,

Mente sagax, verbis lucidus, ore decens.

Exiguus parvus, tumidis ferus, asper iniquis.

Simplicibus simplex, omnibus omnis erat.

Lætus pauperibus, monachis, ægrisque paraba,

Incessanter opem, munera, templa, domos.

Hujus erat servare bonos, punire nocentes;

Hujus erat juste vivere, justa loqui.

Omnes virtutes in eo lucere videres,

Certabantque simul mirificare virum.

Gallia nostra gemens tanto viduata patrone,

Sicut eo stabat stante, jacendo jacet.

Ergo dies decimus Jani fuit ultimus illi,

Cui Deus est melior millibus una dies.

(131) Ita codex S. Germani. Alias omittitur, *vere,*

prout de vobis confido, sine dubio accepissem.

(132) Hinc patet non esse hanc primam pro Humberto epistolam, sed priorem esse tempore epistolam 39 ex qua discimus Humberti patriametsupplicii genus.

2. An ignoratis quis minetur: cum accepero tempus, ego justitias judicabo? (Psal. LXXIV, 3.) Quod si justitias, quanto magis injurias? An non timetis Quod rursus scriptum est: *Quia in qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis?* (Matth. VII, 2.) An nescitis quia quam facile vos Humbertum, tam facile, imo incomparabiliter facilius Deus Theobaldum (quod absit!) exheredare possit? Et quidem in talibus, ubi culpa tam aperta atque inexcusabilis esse videtur, quatenus nulla nisi cum justitiæ periculo misericordiæ occasio relinquatur; etiam tunc tremens et dolens vindicem vos exhibere debetis 50; magis videlicet officii compulsus necessitate, quam vindicandi libidine. Ubi autem objectum crimen, aut minus certum esse cognoscitur, aut excusandum suscipitur; hoc non solum non renuere, sed et libentissime debetis amplecti, lætus nimirum quod salva justitia, pietas vestra locum invenerit. Ecce hoc secundo vestræ supplico Eximietati, ut sicut Deum vobis vultis misereri, ita vos Humberto misereamini: sive illa vobis promissione dominica blandiente: *Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur* (Matth. v, 7); sive illa vos comminatione terrente: *Judicium sine misericordia illi qui non fecerit misericordiam* (Jacobi II, 13). Valete.

EPISTOLA XXXVIII (133).

AD EUMDEM.

Unde supra.

Pio principi THEOBALDO BERNARDUS abbas de Clara-Valle, salutem et orationes.

1. Valde timeo ne occupatissimis auribus vestris, crebris interpellationibus meis præsumptuosius me ingerendo molestus fiam. Sed quid faciam? Si vos offendere timeo, sæpius ad vos scriptitando; quanto magis Deum, cui utique magis timoris debeo, timendum est mihi, ne offendam non interpellando pro misero? Alias autem indulgeat mihi Benignitas vestra, quia non possum non misereri illius miseri, pro quo jam en et alia vice importunus forsitan precator accessi, Humberti videlicet mendici et pauperis, et hoc facti de divite, quod est infelicis. Non possum non compati viduæ et orphanis, sed vivo orbatis patre, quod est miserabilis. Gratias ago vobis pro gratia, quam de hac re in oculis vestris invenire merui, et quod ipsius Humberti pro se dignanter acquievestis veram suscipere defensionem, et quod falsam adversus ipsum justissime repulistis accusationem. Illud autem quod ad consummandum pietatis opus, reddendam uxori et liberis ejus suam hæreditatem benignissime disposeratis; satis

(133) Scripta anno Christi 1128.

(134) Alias, *domno*. Vide epistolam 56.

(135) Scripta anno 1127. — Inter cætera de quibus Theobaldum sollicitat hac epistola sanctus Bernardus intercedit pro misero quodam, nomine Humberto, pro quo prima hæc epistola scripta est ante epistolam 37; qui duello victus, jussu principis et loculis et oculis mulctatus est, ut nec superesset unde miseram utenque vitam sustentaret. Gravis quidem pœna, et quæ Bernardi animum charitatis spiritu de-

mirari non possum quid impederit, ut tam pium verbum vestrum necdum factum consecutum sit.

2. Et quidem in aliis principibus si quando verbum levitatis, aut etiam falsitatis deprehendimus, nec novum, nec mirum reputamus. At vero apud comitem Theobaldum Est et Non nequaquam omnino patienter audimus: cui, ut dicitur, simpliciter dicere, jurare est; et leve mendacium, grave perjurium imputatur. Inter plurima quippe virtutum insignia, quæ vestram plurimum nobilitant dignitatem, et vestrum per orbem clarum reddunt et celebre nomen, præcipue laudatur in vobis veritatis constantia. Quis ergo suo vel hortatu, vel consilio tantum robur firmissimi pectoris vestri enervare tentavit? quis, inquam, veritatis in vobis tam sanctum, tam eximium, tam omnibus imitabile principibus propositum evellere sua fraude conatus est? Fallaciter non veraciter vos diligit, fraudulentem et non fideliter vobis consulti, qui tam gloriosam de veritate famam vestram obnubilare sua cupiditate contendit: dum verbum quod os vestrum locutum est, et verbum Deo placitum, vobis dignum, pie justum, ac juste pium, evacuare, nescio qua malitia, nocendo pauperi satagit. Obsecro vos per misericordiam Dei, ut eandem vos consequamini, cavete ne superbiat impius, unde incenditur pauper: et hoc potius agite, quatenus promissionis vestræ veritas compleatur; qua primum quidem domino (134) Norberto, deinde etiam nobis pollicitus estis, restitutum vos Humberti hæreditatem ejus et uxori, et filiis. Valete.

51 EPISTOLA XXXIX.

AD EUMDEM (135).

Diversorum causas Theobaldo commendat. Denique ut erga episcopos, concilii causa in ejus civitate constitutos honorifice et reverenter se gerat, hortatur.

1. Cum multa mihi vestræ erga me dignationis indicia præbeatis, hoc me maxime toto vobis affectu dilectionis astringit; quod cum sciam me vestram jam pro multis ausum fuisse, interpellare Dignitatem, in nullo tamen repulsum me meminisse. Hinc non immerito factus fidentior, rursus pro canonicis de Larzicurve (136) non dubius precator accedo. Non quidem pro ipsorum jure nunc precor, in tantum quippe de vestra justitia et legalitate confidens, ut nec hosti vestro in vestra curia placitanti de suo jure timendum esse existimem: sed hoc est quod pro ipsis et cum ipsis omni, qua possum, absens supplicatione depono, et quod eis omnino esse cognovi necessarium, ut videlicet ad vestræ Serenitatis vultum, solito illis clementiorem atque promissum justissime movit; sed tanto et tam pertinaci morbo talis medicina debebatur. De monomachii usu et ritu teterrimo vide si lubet Sirmundum, in notis ad Gaufridum Vindocinensem, lib. III, epist. 38; Chesnium, ad Bibliothecam Cluniacensem et alios. Confer Bernardi epistolam modo 376.

(136) Canonici de Larzicurve regulares ordinis S. Augustini, diocesis Catalaunensis in decanatu Partensi, ubi quondam prioratus possidebatur a Patribus societatis Jesu.